

DOI 10.36074/logos-13.12.2024.082

СМИСЛОВЕ РЕКОНСТРУЮВАННЯ ТЕКСТІВ З ІНФОРМАЦІЙНИМИ ЛАКУНАМИ

Марчук Анна Павлівна¹
Науковий керівник: Мазяр Олег Васильович²

1. аспірантка кафедри соціальної та практичної психології
Житомирський державний університет імені Івана Франка, УКРАЇНА
ORCID ID: 0009-0005-5316-2251

2. доктор психологічних наук, доцент,
професор (б.в.з.) кафедри соціальної та практичної психології
Житомирський державний університет імені Івана Франка, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0003-2718-9053

Текст як вербальне мовлення представлена за допомогою письмової знакової системи має різні форми та являє собою певний діалог між автором і читачем (реципієнтом). Закодована текстова інформація активно досліджується у сфері герменевтики, наративної психології, психолінгвістики та має достатній потенціал у когнітивних науках, власне, через дослідження роботи з різними видами тексту та потенціалу процесуальних можливостей мислення та реконструювання.

Тексти з інформаційною недостатністю, текстуальними розривами, діалогічні тексти, з інформаційними шпаринами чи наявними лакунами [3, 8] являють собою текстову інформацію з наявними пропусками: пропущеними реченнями або частинами тексту. Вони сприяють внутрішньому діалогу читача через його включеність у діалог з автором та продовження смислового реконструювання: доосмислення, доконструювання, формування логіко-смислових зв'язків.

Для розуміння будь-якого тексту важливим стає його відповідність інтелектуальному рівню реципієнта. Пояснюючи розуміння, Н.В.Чепелева говорить про процес оволодіння та формування смислів. Сприймаючи текстову інформацію, відбувається взаємодія думок автора та реципієнта, зустріч смислів обох, внаслідок чого відновлюється смисл автора (значеннєвий рівень) та формується смисл того, хто читає текст внаслідок

фільтрації наявної інформації через власне смислове поле (відбувається смисловий рівень через переосмислення) [7].

Цікавим феноменом у дослідженні розуміння текстів є антиципація. Оскільки вона не потребує детального аналізу повного тексту, вона здатна сприяти передбаченню побудови тексту таким чином, щоби зберегти логічність, здогадуватися про продовження [1]. Тобто, ще не маючи повної інформації, не здійснивши ознайомлення з усіма словами та частинами тексту, читач вже має якийсь передбачення стосовно подальшої логіки його протікання. Гадаємо, цей феномен сприяє утворенню подальших логіко-смислових зв'язків.

Натомість, дослідження В.О. Моляко показують важливість творчого мислення реципієнта, особливостей стратегій та установок, які він зміг сформуванати у процесі свого особистісного становлення [5, 6]. Вбачаємо у цьому таку ж важливість, позаяк інформаційна невизначеність може мати вагомий вплив на особистість реципієнта у процесі сприймання та аналізу інформації та подальшої взаємодії з нею. Усе це вимагає активності мислення, сприйняття, розуміння та інтерпретації тексту та побудови смислів, реконструювання тексту. З іншого боку, наявність пропусків, сприяє певному виклику, який вимагає наявна інформаційна невизначеність: неточність інформації, її складність та подекуди неоднозначність. Це може призвести до певного творчого застою або, навпаки, стимулювати виникнення нових форм мислення та вияву креативності. Тому, здійснюючи смислове реконструювання, реципієнт буде шукати рішення, аналізуючи наявний досвід та життєві орієнтири [9]. Якщо такого досвіду буде недостатньо або він буде відсутнім, необхідно буде здійснювати швидкі оптимальні вибори, які потребуватимуть активації адаптаційних механізмів до змін чи відреагування. Усе це може сприяти до негативних (фрустрація, стрес, гальмування мислення) та позитивних (нові копінги, стимулювання творчого мислення та креативності) способів взаємодії з інформацією та формування нових логіко-смислових зв'язків [2, 10].

У процесі нівелювання інформаційної невизначеності, заповнення пропусків і реконструювання смислів, за дослідженнями О.В. Мазяра, реципієнт використовує п'ять основних логіко-смислових зв'язків: імітаційність, алогічність, аморфність, логічність та ефазивність, які утворюють той новий смисловий рівень через переосмислення наявної інформації значеннєвого рівня [4]. Відповідно до рівня розуміння, здатності адаптуватися до невизначеності та відсутності повноти інформації, реципієнт або наслідує думку автора, або втрачає з нею зв'язок, або виходить на принципово новий рівень, адаптуючи судження автора під власну смислову систему, проявляючи найвищий рівень творчого мислення – креативність. Усе це сприяє створенню

ABSCHNITT 24.

PSYCHOLOGIE UND PSYCHIATRIE

цілісного тексту, внаслідок чого можна отримати велику варіативність нових смислів від різних реципієнтів.

Висновки. Сприймаючи текстову інформацію, реципієнт вступає у певний діалог з автором, особливо помітно це відбувається у текстах, які мають текстуальні розриви та сприяють необхідності добудови власних логіко-сміслових зв'язків і реконструюванню повноти та цілісності інформації. В умовах інформаційної недостатності, реципієнт може зустрітися як з тим, що сприятиме йому (антиципація), так і з тим, що буде новим викликом внаслідок взаємодії з інформаційною невизначеністю (толерантність та інтолерантність до невизначеності). Подальші дослідження вбачаємо в аналізі утворення логіко-сміслових зв'язків в текстах, які містять текстуальні розриви з різним рівнем інформаційної невизначеності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Воржева, Ю. (2010). *Психологічні особливості сприймання тексту (2-ге вид.)*. Кваліологія книги.
- [2] Мазяр, О. (2022). Інформаційна невизначеність як умова творчого процесу. У В. Моляко (Ред.), *Функціонування творчого мислення в умовах інформаційної невизначеності* матеріали XXII Всеукраїнської науково-практичної конференції (с. 141–146). Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України.
- [3] Мазяр, О. (2023). «Методика текстуальних розривів» як метод вивчення процесуальних характеристик мислення. У В. Моляко (Ред.), *Функціонування творчого мислення в умовах інформаційної невизначеності* матеріали XXIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (с. 67–69). Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України.
- [4] Мазяр, О. (2023). Нерівномірність мислення: концептуальні положення проблеми. *Журнал соціальної та практичної психології*, (1), 23–27.
- [5] Моляко, В., Третяк, Т., Ваганова, Н., & Шепельова, М. (2020). Розуміння нової інформації як процес розв'язування задач. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. Серія: Психологія., 31 (70)(4), 42–50.
- [6] Моляко, В., & Третяк, Т. (2022). Творче мислення особистості за умов екстремальності та інформаційної невизначеності. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. Серія: Психологія., 33 (72)(2), 30–37.
- [7] Чепелева, Н. (2017). Розуміння – інтерпретація – тлумачення. *Технології розвитку інтелекту*, 2(6).
- [8] Чепелева, Н. (2015). *Текст і читач*. ЖДУ ім. І. Франка.
- [9] Шепельова, М. (2023). Вплив суб'єктивних орієнтирів на розуміння студентами невизначених ситуацій. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. Серія: Психологія., 34 (73)(1), 172–177.
- [10] Шепельова, М. (2023). Прояви творчості у розумінні студентами невизначених ситуацій. У В. Моляко (Ред.), *Функціонування творчого мислення в умовах інформаційної невизначеності* матеріали XXIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (с. 123–129). Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України.